

FÄLTPIPLÄRKAN I KRISTIANSTADS KOMMUN 2001

Thomas Lindblad

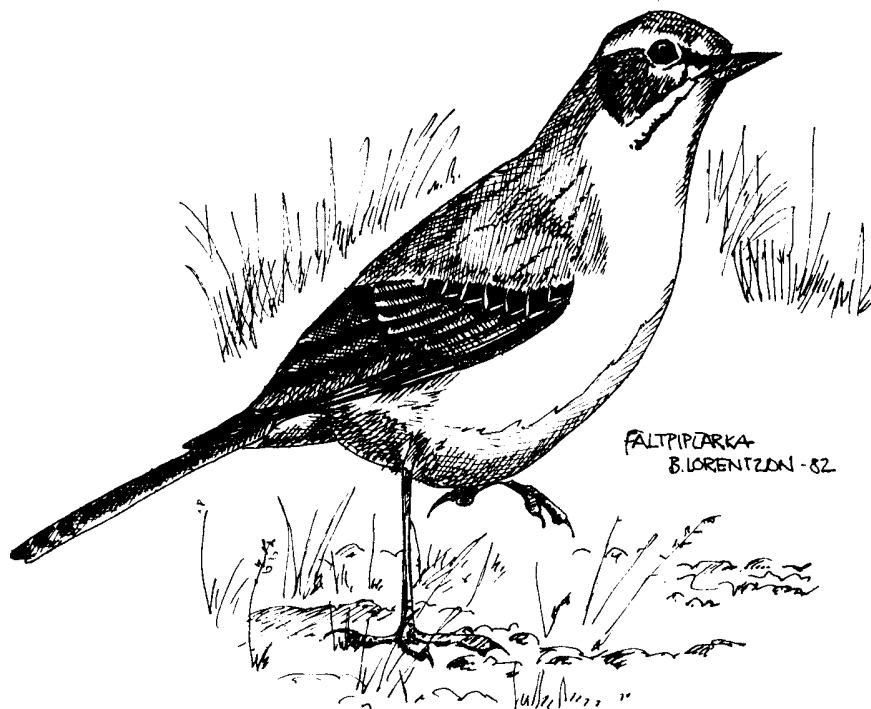
Inledning

Vår och försommar 2001 genomförde Nordöstra Skånes Fågelklubb en inventering av fältpiplärka. Arbetet utfördes som en del i ett större projekt (Skåne, Halland) i nära samarbete med Skånes Ornitologiska Förening (SkOF) och Länsstyrelsen i Skåne. Här redovisas endast resultatet från Kristianstads kommun.

Fältpiplärkan har inventerats vid flera tidigare tillfällen. Första gången var 1968, då 81 par anträffades i Skåne. Cirka 25 par var knutna till (nuvarande) Kristianstads kommun (Högstedt 1969).

När en mera heltäckande inventering genomfördes i nordöstra Skåne 1981 hittades fältpiplärkor på 64 lokaler mellan Julebodaån och Blekingegränsen (Adolfsson 1982). Två år senare, 1983, påträffades fältpiplärkor på inte mindre än 95 lokaler inom samma område (Adolfsson 1984a). I hela Skåne konstaterades 210 revir 1983 (Adolfsson 1984b).

Beståndet återinventerades 1992 då totalt 78 revir påträffades i Skåne (Gierow 1994). I området mellan Julebodaån och Blekingegränsen fanns 27 av dessa revir (Jungbeck 1992). I den officiella förteckningen "Sveriges

Fältpiplärka, Benny Lorentzon

fåglar” dokumenteras fältpiplärkans tillbakagång översiktligt (SOF 2002). Numera häckar arten regelbundet endast i Skåne och Halland. Enstaka fynd görs fortfarande nästan årligen på Öland och Gotland, och så sent som 1995 häckade arten tillfälligt i Blekinge. Den kraftiga nedgången får ett historiskt perspektiv i ”Svensk fågelatlas” (Svensson, Svensson & Tjernberg 1999). I mitten av 1800-talet var fältpiplärkan tämligen allmän på hedmarker i Skåne, Halland och Blekinge, samt på Öland och Gotland. Tallplantering av flygsandfält och magra hedar, samt upphörande åkerbruk på improduktiva sandmarker, har därefter eliminerat och fragmentiserat tidigare goda häckningsbiotoper för arten. Denna process har pågått i 150 år. I modern tid har det ökande kvävenedfallet lett till igenväxning av de naturligt näringsfattiga sandmarkerna.

I den svenska rödlistan har fältpiplärkan flyttats upp från den gamla kategorin Sårbar till den nya rödlistekategorin Starkt Hotad – Endangered (Gärdenfors 2000). På uppdrag av Naturvårdsverket har ett ”Åtgärdsprogram för bevarande av fältpiplärka” upprättats (Löfgren & Elfström 2001). Här uppskattas det svenska beståndet 1997 omfatta mindre än 100 revir. I programmet beskrivs fältpiplärkans ekologi och biotopkrav. Hoten och orsakerna till minskningen identifieras och möjliga åtgärder för att bryta tillbakagången diskuteras. Som en första nödvändig åtgärd föreslås den här (delvis) redovisade revirinventeringen 2001. Behovet av ytterligare forskning – inte minst för att utröna vilka biotopvårdande insatser som kan göras för att gynna arten – är stort.

Metod

Huvudsyftet med inventeringen 2001 var att fastställa det nuvarande beståndets storlek och att få klarhet i var de få kvarvarande fältpiplärkorna finns. Alla lokaler där arten fanns kvar 1992 eller senare besöktes vid minst ett, men oftast flera tillfällen (upp till 12 gånger vid två av de lokaler där häckningen lyckades). Även en del äldre lokaler (t ex från inventeringen 1983) besöktes, liksom nya potentiella lokaler i grustäkter, på sandiga hyggen, på marker i träda etc. Besöken gjordes huvudsakligen i maj och tidiga juni med senare kompletteringar på enstaka lokaler. Samtliga iakttagelser/förekomster har noterats på särskilda inventeringsblanketter samt markerats på fältkartor. Alla typer av revirindikerande beteende har särskilt noggrant noterats. Inrapporterade uppgifter från Kristianstadstrakten har i en första omgång sammanställts av undertecknad. Även negativa förekomster har bokförts. Kristianstadsuppgifterna har fogats till materialet för hela Skåne utav Jonas Grahn, Länsstyrelsen i Skåne. Han ansvarar också för den slutliga utvärderingen av antalet revir. Resultatet för hela Skåne kommer med tiden att redovisas i en artikel i regionalföreningen SkOF:s tidskrift Anser (Bergendahl, in press).

Länsstyrelsens anställda inventerare Richard Bergendahl ansvarade inom Kristianstads kommun för större, svårinventerade områden såsom Rinkaby skjutfält, Gälltofta och de sandiga markerna mellan Åhus och Härnestad. Klubbens medlemmar koncentrerade sina insatser till kustremsan från Ländön till Juleboda, och besökte dessutom många enskilda lokaler i inlandet.

Inventeringsresultat 2001

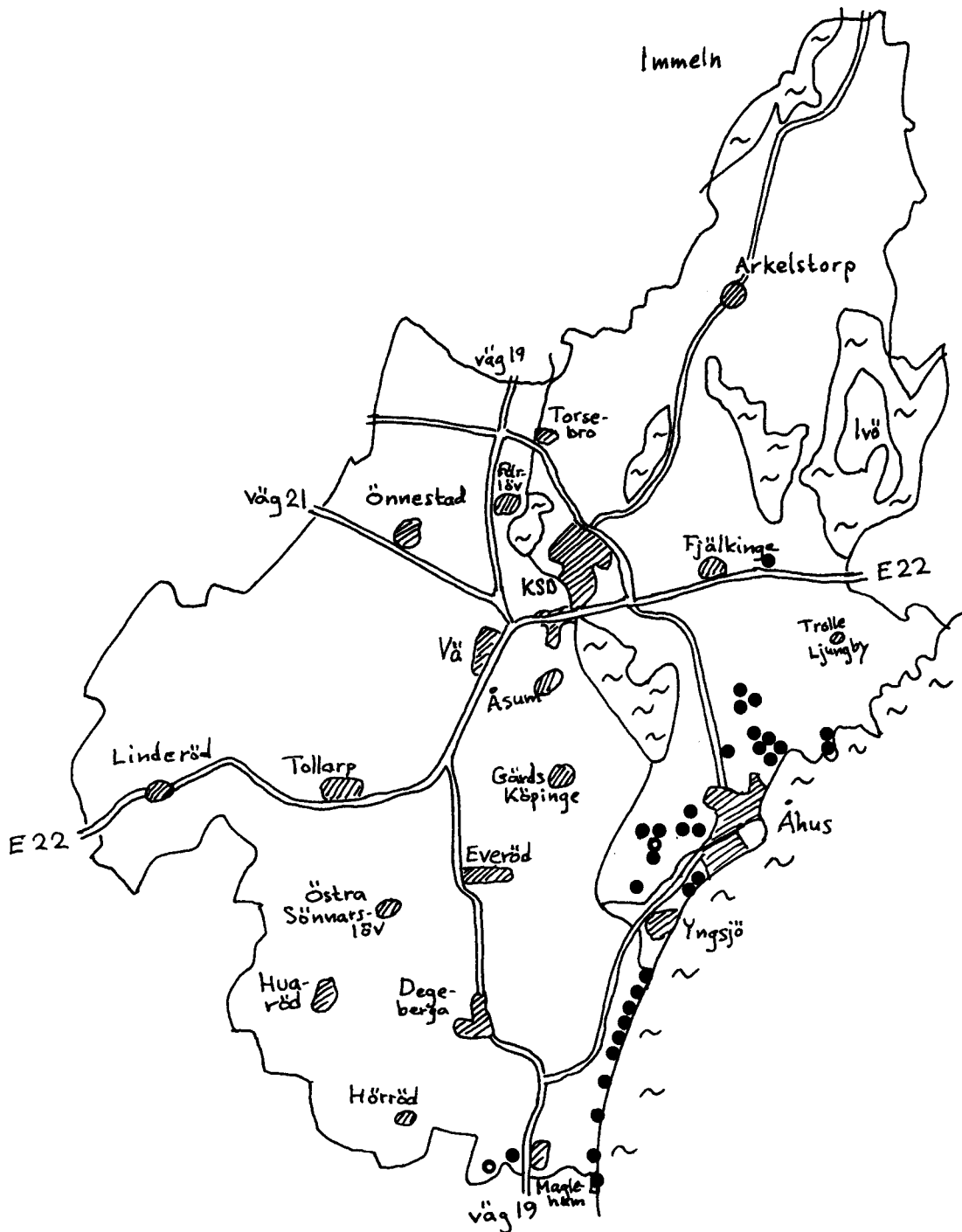
Fältpiplärkor påträffades på **34 lokaler** i Kristianstads kommun 2001. På **två** lokaler kunde revir inte fastställas och på **sexton** lokaler konstaterades en

revirhävande fågel. På **fyra** lokaler anträffades revirhållande par, och på **tolv** lokaler konstaterades häckande par. (se tabell 1 och figur 1).

Tabell 1. Lokaler i Kristianstads kommun där fältpiplärka påträffades 2001.

Revir nr	Lokal	Antal ex	Rapportör	Biotop	Besök	Omdöme
2	Kumlan	1 sj	ThL, RBe	2	3	1 revir
-	Äskebjär	1	ThL	2	1	0 revir
3	Juleboda, 400 m N skjutf.gräns	1	BGP	1	1	1 revir
4	Juleboda, 200 m N om åns mynning	1 mat	BGP	1	2	1 häckning
5	Nyagrop, Stockholmsbodarna	1	ThL	1	2	1 revir
6	250 m S om Segesholmsåns mynning	par+2pull	BGP, NP, RBe	1	3	1 häckning
7	Furuboda 1	1	EH	1	3	1 revir
8	Furuboda 2	1	EH	1	4	1 revir
9	Furuboda 3	1	EH	1	4	1 revir
10	Furuboda 4	1	EH	1	4	1 revir
11	Furuboda 5	1	EH	1	3	1 revir
12	Gropahålet	par	MW+ALL	1	1	1 häckning
13	Mästers bod (Mästers väg)	par mat	NJe, CNn	1	2	1 häckning
14	minst 500 m SV om Mästers bod	par	CNn	1	1	1 revirpar
15	Härnestad	par	RBe	2	3	1 häckning
16	Ripa motorbana	1 sj + 1	SAS	2	1	1 revir
-	Ripa motorbana — Älleköpinge gård	1	RBe	2	?	0 revir
17	Ö om Älleköpinge gård 1	par	RBe	2	3	1 häckning
18	V om Älleköpinge gård	par	RBe	5	2	1 revirpar
19	SO Horna gård 1 (grustaget)	1 sj	GFI, RBe	5	5	1 revir
20	SO Horna gård 2 (grustaget)	1 sj	GFI, RBe	2	3	1 revir
21	Kolhögarna V Åhus	1 sj	GFI	5	2	1 revir
22	Lastbilscentral S Horna	par	GP	4	flera	1 revirpar
23	Rinkaby skjutfält 1	par	RBe	2	?	1 häckning
24	Östra Hammaren	par+4pull	TLu	4	12	1 häckning
25	Rinkaby skjutfält 2	par	RBe	2	?	1 häckning
26	Rinkaby skjutfält S, intill Fårabäck	1 sj	NWn	1	1	1 revir
27	Rinkaby skjutfält 3	1	RBe	2	?	1 revir
28	Rinkaby skjutfält 4	1	RBe	2	?	1 revir
29	1 km N om Östra Hammaren	par	TLu	2	4	1 revirpar
30	Gälltofta-området 1	1	RBe	2	?	1 revir
31	Gälltofta-området 2	par	RBe	2	?	1 häckning
32	Gälltofta-området 3	par	RBe	2	?	1 häckning
33	Bäckaskogs grustag	par+1juv	A&SWn,RS,HC	5	12	1 häckning

(Jonas Grahn har för hela Skåne uppgivit 79 revir 2001. Reviren nr 1 samt nr 34-79 var belägna utanför Kristianstads kommun, och redovisas därför ej i denna artikel.)

Figur 1. Karta som visar fyndplatser av fältpiplärka i Kristianstads kommun 2001, (ofylld ring där revir inte kunde fastställas)

Biotopval

Förekomsterna har knutits till någon av sex olika biotoper (se tabell 2, samma biotopnumrering som ovan i tabell 1). De flesta förekomsterna 2001 var knutna till sandhedar (15) och kustsanddyner (13), medan ett mindre an-

tal revir fanns i grustag (4) och på ängsmark (2). I tabell 2 jämförs biotopvalet hos fältpiplärkan 2001 med 1981, (1983 – OBS! avser hela Skåne) och 1992 års inventeringar (Adolfsson 1982 och 1984 b, Jungbeck 1992).

Tabell 2. Biotopval hos fältpiplärka i Kristianstad (1983 års siffror avser hela Skåne).

Biotop	1981	1983	1992	2001
1 Kustsanddyn m sandrör	13 (18%)	60 (30%)	7 (21%)	13 (38%)
2 Sandhed, fält m låg veg	34 (48%)	106 (52%)	15 (45%)	15 (44%)
3 Ljunghed	0	1 (0,5%)	0	0
4 Odlad mark, frodig äng	4 (6%)	9 (4%)	1 (4%)	2 (6%)
5 Grustag, utfyllnad	19 (27%)	22 (11%)	8 (24%)	4 (12%)
6 Hygge, plantering	1 (1%)	5 (2,5%)	2 (6%)	0

Noteringar från två studerade häckningar

Häckningarna i Bäckaskogs grustag och på Östra Hammaren studerades mera noggrant utav Annika och Sven Waldemarsson respektive Tommy Lundkvist.

Bäckaskogs grustag: Roine Strandberg såg ett ex på lokalen redan 30 april. Den 16 maj såg Annika och Sven en adult fältpiplärka, men 20 maj kunde de inte hitta någon. Den 26 maj såg Hans Cronert ett exemplar. Den 27 maj konstaterade Annika och Sven att det fanns ett par på lokalen, men fåglarna var tysta och ägnade sig mest åt födosök. Sång hördes första gången 9 juni, senare även 5 juli och 20 juli. Den 17 juni syntes inga fåglar alls, men 22 juni och 25 juni sågs ett ex vid båda tillfällena. Paret sågs på nytt tillsammans 5 juli. Den 20 juli sågs (minst) en juvenil tillsammans med föräldrarna. Ännu 22 juli var minst ett ex kvar på lokalen.

Östra Hammaren: Den 2 juni sågs paret första gången och då sjöng hanen. Den 4 juni sågs paret under födosök och 8 juni konstaterades bobygge. Tommy fann boet 11 juni och 15 juni hade honan lagt ett ägg. Den 19 juni

låg fyra ägg i boet. Ännu 21 juni hördes hanen sjunga. Den 29 juni var föräldrarna mycket oroliga när Tommy konstaterade fyra kläckta pulli. Alla fyra var i livet den 5 juli och bedömdes då snart vara flygfärdiga. Den 12 juli sågs paret med (minst) 2 ungar som nu lämnat boet och var hjälpligt flygga. Vid eftersök 16 juli fanns fåglarna ej kvar på häckplatsen.

Negativa förekomster

Negativa förekomster 2001 rapporteras från en grustäkt SO Balsbyholm (HC), en f.d. grustäkt SO om Hönedal (HC), tre tidigare lokaler intill Vä kyrka (1,2 km SSV, 0,8 km S respektive 0,6 km SO kyrkan; BL, GP), markerna N om Everöds flygplats (UJk), Ekebo vid Hommentorp (UJk), Dala vid Landön (NWn), två lokaler vid Åsum (2,8 km V respektive 2,0 km VSV om kyrkan; UHi, GP), betesmarken NV om Maglehem (ThL), ett grustag 1 km NV Kiaby (A & SWn, HC), V om Fjälkinge backe (HC) samt Södala 2 km NV Kiaby (A & SWn). Inga förekomster noterades heller från Gropahålets N pir längs stranden upp till 500 m SV Mästers bod (JA). (Jämför Jungbeck 1992 samt Adolfsson 1982 och 1984 a.)

Diskussion

Resultatet av inventeringen 2001 överträffade våra förväntningar. Någon beståndsminskning jämfört med den senaste inventeringen 1992, kan inte beläggas i Kristianstads kommun. Det är å andra sidan vanskligt att påstå att beståndet skulle ha ökat (även om 32 revir 2001 förvisso är fem fler än 27 revir 1992!). Inventeringsinsatsen 2001 var tidsmässigt större och täckningsgraden (sannolikt) bättre än 1992. Båda slutsiffrorna måste betraktas som minimivärden på beståndets storlek, eftersom man rimligtvis missat en del förekomster vid bägge inventeringarna. Mörkertalet är okänt såväl 2001 som 1992.

Kristian Adolfsson upptäckte 1981 och 1983 många fältpiplärkor under cykelinventeringar i jordbrukslandskapet, en metod som bara användes i mycket liten omfattning 2001. Därför har vi troligen missat ett (mindre) antal fåglar i jordbruksmiljöerna under 2001 års inventering. Denna metodiska brist 2001 blev synlig vid jämförelse med fågelinventeringar i åkerlandskapet våren 2002. På två åkerlokaler i Trolle-Ljungbyområdet anträffades då fältpiplärkor (Jonas Grahn muntl.), liksom på en åkerlokal i anslutning till ett nedlagt grustag NV om Kiaby (Tomas Andersson och Hans Cronert muntl.). Ingen av dessa lokaler (lök- och potatisfält) inventerades 2001.

En annan komplikation när man inventerar fältpiplärkor, är att sångfrekvensen förefaller vara låg hos vissa fåglar. Från Bäckaskogs grustag kan vi t ex notera att sång noterades för första gången 9 juni (dvs. vid sjätte besöket!). Hur många tysta, stillasittande fältpip-

lärkor undgår inventerarens upptäckt? Det är som bekant inte alldeles lätt att med synen upptäcka en sandfärgad fältpiplärka på sandig mark.

En närmare granskning av tabell 2 visar på en förskjutning i fältpiplärkans biotopval under den senaste tjugoårsperioden. Andelen fåglar knutna till kustsandyner och sandhedar har ökat, medan andelen fåglar knutna till grustag (och ev. till brukade marker?) har minskat. Rent geografiskt innebär detta att de kvarvarande fältpiplärkorna 2001 har koncentrerats till Hanöbukstens sandyner och de större sandhedarna.

Vid inventeringen 1981 fanns arten i 19 av traktens grustäcker, medan endast 4 förekomster 2001 var knutna till grustag. Varför har fältpiplärkan i så hög grad övergivit täktmiljöerna under de senaste tjugo åren? Vi vet att åtgärder som ökar vegetationens marktäckningsgrad på fältpiplärkelokaler generellt missgynnar arten. En möjlig förklaring är (som tidigare nämnts) att ökad kvävetillförsel från luft och nederbörd påskyndat de naturliga igenväxningsprocesserna. Man kan även misstänka att aktiva återställandeåtgärder efter avslutad täktverksamhet snabbt förändrat vegetationen. En tredje möjlig faktor är att födounderlaget för fältpiplärkorna förändrats över tid i täkterna. (Den stora betydelse som sand- och grustäcker har för landskapets insektsfauna, har bl.a. undersökts av entomolog Mikael Sörensson, Zoologiska institutionen vid Lunds Universitet.)

En närmare utredning av vilka faktorer som missgynnar fältpiplärkorna

skulle kunna tillföra värdefull kunskap i sökandet efter biotopåtgärder som gynnar arten.

Sammanfattning

Under inventeringen **2001 påträffades 32 revir i Kristianstads kommun**. I tolv av reviren kunde häckning konstateras. **Fältpiplärkor sågs på ytterligare två lokaler**, men där kunde revir inte fastställas. Cirka 40% av de 79 skånska fältpiplärkreviren 2001 var knutna till Kristianstads kommun.

Tack

Först och främst vill jag rikta ett varmt tack till alla inventerare: Jon Albrektsson (JA), Richard Bergendahl (RBe), Hans Cronert (HC), Greger

Flyckt (GFI), Erik Heijbel (EH), Ulf Hidås (UHi), Niklas Jeppsson (NJe), Ulf Jungbeck (UJk), Brita Lavesson (BL), Anders Linus Larsson (ALL), Tommy Lundkvist (TLu), Christer Neideman (CNn), Gösta Peper (GP), Bo-Göran Persson (BGP), Niclas Procopé (NP), Roine Strandberg (RS), Stig-Arne Svensson (SAS), Annika Waldemarsson (AWn), Nils Waldemarsson (NWN), Sven Waldemarsson (SWn) och Mona Wall (MW).

Jag vill särskilt tacka Jonas Grahn (Länsstyrelsen i Skåne) för hans granskning av artikelns sifferuppgifter från 2001. Tack även till Hans Cronert, som lämnat värdefulla synpunkter på artikeln.

Referenser

- Adolfsson, K. 1982. Fältpiplärkan i nordöstra Skåne 1981. Information från Nordöstra Skånes Fågelklubb nr 6:78-83.
- Adolfsson, K. 1984 a. Fältpiplärkan 1983. Information från Nordöstra Skånes Fågelklubb nr 2:30-34.
- Adolfsson, K. 1984 b. Fältpiplärkan *Anthus campestris* i Skåne 1983. Anser 23:163-168.
- Bergendahl, R. 2002. Förekomst av fältpiplärka i Skåne 2001. Anser, in press.
- Gierow, M. 1994. Fältpiplärkan i Skåne 1992. Anser 33:97-100.
- Gärdenfors, U. 2000. Rödlistade arter i Sverige. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Högstedt, G. 1969. Fältpiplärkan i Sverige 1968. Medd. från SkOF 8:28-31.
- Jungbeck, U. 1992. Fältpiplärkan i nordöstra Skåne 1992. Soven nr 4:136-137.
- Krüger, S. 1989. Der Brachpieper. Die Neue Brehm-Bücherei.
- Löfgren, S & Elfström, T. 2001. Åtgärdsprogram för bevarande av fältpiplärka (*Anthus campestris* L.) Naturvårdsverkets åtgärdsprogram nr 25.
- SOE. 2002. Sveriges fåglar. 3:e uppl. Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.

Thomas Lindblad, Sockenvägen 474, 297 95 Degeberga